

dræbt, kvinderne fordelt som bytte mellem grækerne og til sidst gik Troja op i flammer. Menelaos fik sin troløse hustru igen og vendte tilbage til Sparta. Der levede de atter lykkeligt sammen, som det er skildret i Odysseen, hvor Telemachos, Odysseus' søn, besøger dem, just som de fejrer deres datters bryllup med en søn af Achilleus.

I moderne tid har man udgravet Troja. Udgravningerne blev begyndt i slutningen af forrige århundrede af den berømte Schliemann, og amerikanske arkæologer har genoptaget og fortsat disse udgravninger lige til de seneste år. Man har fundet ikke mindre end ni forskellige lagdelinger, stammende fra ni forskellige byer, der i tid rækker fra bronzealder (3. årtusind) og op til senromersk tid. Man har noteret lagene med romertal fra neden, og er kommet til det resultat, at den by, som man har markeret med tallet VII A er gået voldsomt til grunde omkr. 1300 f. Kr. Dette stemmer ikke ilde med den antike tradition, som satte Trojas erobring til ca. 1200.

ODYSSEEN

Odysseen er et digt om længsel, en romantisk hjemlængsel skildret på baggrund af død og undergang. Helten er Odysseus, og hans længsel gælder hans i det fjerne *Ithaka* trofast ventende hustru, Penélope. Ti år har Odysseus kæmpet ved Troja og ti år varer det, inden han kommer hjem. Han flakker den halve verden rundt, mister sine skibe, sine folk og alt hvad han ejer, og til sidst stiger han alene og ukendt i land på sin fødeøes kyst. Sin redning skylder han gudinden Athene – og sin egen snildhed og udholdenhed.

Odysseens verden er eventyrets, folkesagnets og skipperhistoriens; tid og sted skal man ikke søge i den, men glæde

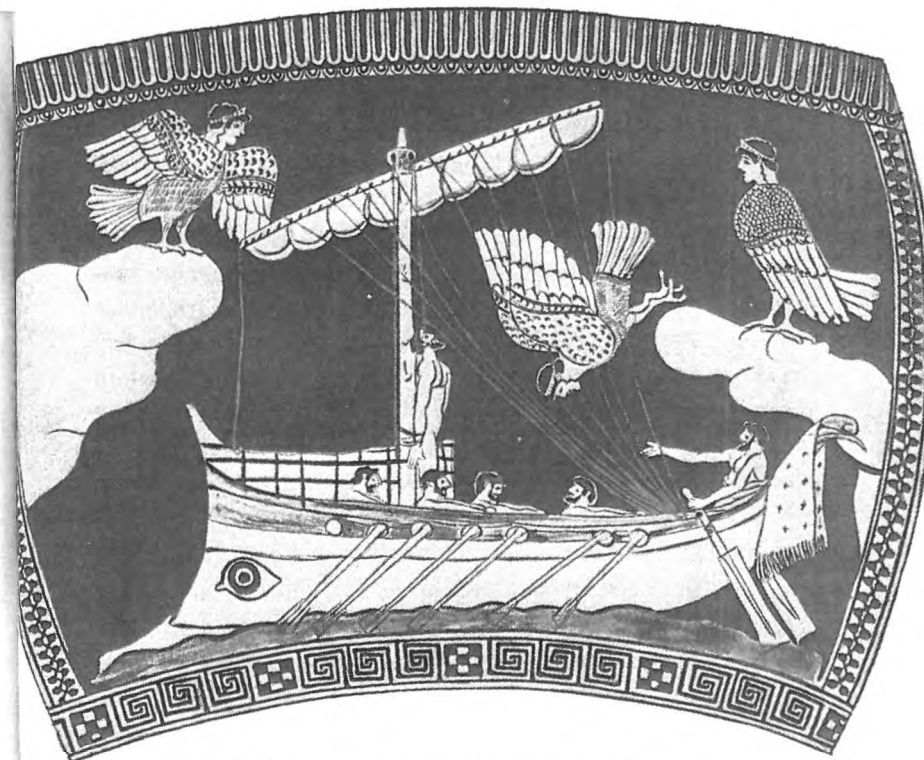
sig over, at fantasien kan skabe så fager og samtidig så grueligt fristende en verden. Med øjne blanke af spænding har oldtidens tilhørere fulgt de omvandrende sangers foredrag, når de i taktfaste heksametre manede heltens prøvelser frem for en undrende kreds af unge og gamle.

Efter Trojas erobring drog Odysseus bort på sine skibe med det bytte han havde samlet sig. Intetanende landede han hos de vilde *kikoner*, og næppe var han sluppet derfra, før han kom ud for de sælsomme *lotofager* (lotos-spisere). De fremmede, der spiste landets lotos, glemte deres eget fædreland og deres kære. Kun med stort tab af skibe og mænd undslap Odysseus disse rædsler. Men en endnu grueligere skæbne ventede ham hos *kykloperne*, énøjede kæmper, der var kannibaler og som holdt til i huler i bjergene. Odysseus og nogle af hans mænd vovede sig ind i en af disse huler; men medens folkene ville skynde sig bort til skibene igen med nogle af de spiselige ting, de fandt i hulen, var Odysseus nysgerrig efter at se den ukendte beboer af hulen og gemte sig derinde sammen med nogle af sine folk. Om aftenen kom kæmpen hjem med sine får og geder fra dagens græsning og vel inde i hulen lukkede han indgangen med en kæmpemæssig sten. Odysseus og hans mænd var nu kyklopens fanger, og det hjalp ikke, at Odysseus mindede ham om, at Zeus er fremmedes og vildfarnes beskytter. Kæmpen lo blot hånligt og greb et par af Odysseus' mænd, dræbte dem og spiste dem på stedet, og således fortsatte han ved hvert måltid. Den snilde Odysseus fandt til sidst en udvej af den skæbne, der syntes at vente dem. Han tilbød kannibalen et bæger af den stærke vin, han havde medbragt, og så godt smagte denne drik ham, at han hældte hele indholdet af vinsækken i sit gab, blev drukket og faldt i en dødlignende søvn. Mens han sov, jog Odysseus og de tiloversblevne af hans mænd en glødende pæl i hans øje og gemte sig i hulen, hvor den blindede og

rasende kæmpe nu ikke kunne finde dem. Om morgenen slap de ud, idet de skjulte sig under fårene og gederne, der skulle ud på græs. Odysseus hagede sig fast under bugen på den største vædder og reddede som den sidste sit liv. Den blindede kyklop var en søn af Poseidon og hed *Polyfem*. Ude af sig selv nedkaldte han nu sin fader, Poseidons, hævn over Odysseus. Derfor forfulgte Poseidon Odysseus med sit had og gjorde alt, hvad han kunne, for at hindre hans hjemfart.

På vinderens ø, hvortil de dernæst kom, fik de af vindguden *Aiolos*, en sæk, hvor alle vindene var lukket inde, undtagen vestenvinden. De skulle blot passe på ikke at åbne for sækken, så skulle vestenvinden nok føre dem hjem. De så allerede i det fjerne røgen fra deres hjemlands arner, men så overmandede sønnen Odysseus. Hans kammerater, der troede, at han havde en skat skjult i sækken, åbnede den – med det resultat, at en vældig storm brød løs og drev dem langt bort fra Ithaka; til sidst blev de kastet ind på en fremmed kyst, hvor de menneskeædende *laistrygoner* boede, og de overfaldt skibene og deres mandskab. Med nød og næppe undslap Odysseus på sit eget skib.

Næste gang landede Odysseus med sine folk på gudinden *Kirkes* ø. Hans kammerater gik i forvejen og blev gæstfrit modtaget af den smukke, men onde troldkvinde, der kom en trylledrik i deres mad og forvandlede dem til svin, som hun drev ud i sin stald. Da Odysseus lidt efter begav sig på vej, kom *Hermes* ham imøde og gav ham en trylleurt, der kunne beskytte ham imod *Kirkes* trolddomskunst. Da *Kirke* så ville forgøre ham, trak han sit sværd og truede hende, så hun bad om skånsel og lovede ham sin kærlighed. Odysseus gav efter, men forlangte, at hun skulle forvandle hans folk igen. Derefter levede han et helt år hos den smukke gudinde, indtil endelig hans kammerater krævede, at de skulle bryde op fra *Kirkes* ø. Men *Kirke*

Odysseus, bundet til masten, sejler forbi de vingede sirener.

befalede ham, før han satte kursen mod Ithaka, at sejle fjernt ud mod vest og dér stige ned til de dødes rige. Forfærdet måtte Odysseus udføre gudindens befaling. Da han var kommet helt ud til kysten af *Okeanos*, gravede han en grube i jorden, ofrede vin, mælk og honning til de døde, slagtede et får og en sort vædder til skyggerne i underverdenen, som nu kom op og drak af blodet og således fik bevidstheden igen. Blandt de skygger, der steg op, var den gamle spåmand, *Teiresias*, som forudsagde ham, at han kun ville vende hjem i god behold, hvis hans mænd på tilbagevejen undlod at slagte solguden *Helios*' okser, der græssede på øen *Thrinakia*.

Odysseus så endnu mange fortids helte svæve som skygger over offergruben, drikke af blodet og få mæle igen.

Blandt dem var også Achilleus, som sagde, at han hellere ville være daglejer på jorden end konge i underverdenen. Til sidst blev Odysseus grebet af al denne rædsel og skyndte sig til sit skib, sejlede tilbage den lange vej til Kirkes ø, og derfra videre forbi *sirenerne*, vingede væsner med kvindehoved; de sang så skønt, at den, der hørte det, glemte alt. Men vé de ulykkelige, der lod sig fortrylle af dem! Sirenerne kastede sig over dem og styrtede dem i havet, hvor de ynkeligt omkom. Odysseus var dog altfor nysgerrig til at gå glip af en sådan oplevelse; han stoppede voks i ørene på sine folk og lod sig selv binde til masten og slap således forbi de farlige uhyrer – en erfaring rigere. Men endnu mere rædselsvækkende ting kom han ud for. Fabeldyrene *Skylla* og *Karybdis* lå skjult på hver sin side af et smalt stræde. *Skylla* skjulte sig i en hule ved foden af en klippe; hun havde seks hoveder på lange halse, som hun stak frem af hulen for at snappe de forbi-sejlende. *Karybdis* lå på den anden side og tre gange om dagen slugte hun havvandet og spyede det ud igen, efter at hun først havde nedsvælget, hvad der var af levende deri. Hende undgik Odysseus kun ved at holde sig til den anden side op mod *Skylla*, som strakte sine seks hoveder ud og slugte seks af Odysseus' mænd.

Endelig kom de til øen *Thrinakia*, men mændene var da så forkomne af sult, at de glemte, hvad *Teiresias* havde advaret dem imod og – uden Odysseus' vidende – slagtede solgudens okser. *Helios* bad da Zeus straffe dem, og han slyngede sit lyn mod Odysseus' skib på det åbne hav, hvor alle Odysseus' kammerater druknede; Odysseus selv drev rundt på havet i ni dage, indtil han kom i land på øen *Ogygia*, hvor nymfen *Kalypso* boede. Hun forelskede sig straks i Odysseus og lovede ham elskov og udødelighed, hvis han ville blive hos hende. Det første tilbud tog Odysseus ganske vist imod, men alligevel længtes han dag og nat

tilbage til *Penelope* og *Ithaka*. Da syv år var gået forbarmede *Athene* sig over ham og bad *Zeus* hjælpe den ulykkelige. *Zeus* sendte da *Hermes* til *Kalypso* med befaling om, at hun skulle lade Odysseus drage af sted. Uvillig, men tvunget til at adlyde *Zeus* gik *Kalypso* til Odysseus og tilbød at hjælpe ham med at bygge et fartøj. Hun spurgte ham dog først, om han ikke havde lyst til at blive hos hende, men Odysseus svarede nej:

Ej over dette fortørnes du må, ærværdige nymfel
Fuldelig ved jeg, hvor langt den forstandige *Penelopeia*
står tilbage for dig i vækst, i skabning og åsyn,
hun er en dødelig kvinde, men du hverken dør eller ældes.
Dog jeg ønsker endda, og fra dage til dage jeg længes
atter at finde mit hus, og hjemfærdsdagen at skue.

Odysseus kom nu af sted på en tømmerflåde, men ude på havet opdagede hans arge fjende, *Poseidon*, ham. Af harme over at *Zeus* havde hjulpet ham, rejste han med sin trefork en vældig storm, og i det oprørte hav blev Odysseus slynget over bord. I sidste øjeblik forbarmede hans skytsgudinde, *Athene*, sig atter over ham og sendte en havnymfe, der rakte ham et slør, og tværs gennem bølgerne blev han båret af det ind mod *faiakernes ø, Scheria*. Nøgen og berøvet alt skjulte han sig i buskadset på stranden og faldt i søvn.

Næste morgen kom kongens datter, *Nausikaa*, ned til stranden for at vaske sit tøj. Det var *Athene*, der havde givet hende den tanke, at hun måtte have sit tøj i orden, da hun nu var i den giftefærdige alder. Odysseus bliver vækket ved pigernes stemmer, men trods sin uheldige situation taler han så godt for sig, at han vinder den purunge prinsesse for sig. Hun giver ham klæder at iføre sig, og *Athene* forvandler ham til en smuk, ung helt. *Nausikaa* viser ham vejen til kongens palads, hvor han bliver vel modtaget hos kongen og dronningen, som giver ham hjemfart, efter at

han først ved store fester til hans ære har vist sin idrætsfærdighed og fortælle-evne. Faiakerne, der er skildret som et ideal-folk, lodser ham hjem med deres skibe, som selv finder vej over havet, til Ithaka, hvor faiakerne lægger ham sovende på stranden med de gaver han havde fået på Scheria.

Den næste morgen vågnede Odysseus så på sit elskede Ithaka, hvor Athene åbenbarede sig for ham og gav ham råd om, hvad han skulle gøre. I hans hus havde i hans fravær bejlere til Penelope slået sig ned og spist og drukket alting op. Penelope var ganske vist ligeså snild som Odysseus og havde forsøgt alt muligt for at udsætte bryllupsdagen med en af de fremmede bejlere. Således vævede hun et ligklæde til Odysseus' gamle fader, Laertes, men om natten pillede hun *det* op, som hun havde vævet om dagen, og holdt således bejlerne hen; først når det pragtfulde ligklæde var færdig, ville hun give sin hånd til en bejler. Men nu var hun blevet afsløret, og bejlerne ville ikke længer udsætte brylluppet. Penelope måtte vælge, hvem af dem, hun ville have til ægte.

Under Odysseus' fravær var hans søn, *Telémachos*, vokset op til en prægtig ung mand, og han var harmfuld på bejlerne. Han havde lige været på en rejse til Peloponnes for at spørge nyt om sin fader, men uden resultat. Nu var også han netop vendt hjem fra sin farefulde færd.

Odysseus gik først uden for byen til den gamle trofaste svinehyrde *Eumaios*, hvor han traf sin søn. Medens *Eumaios* gik ind til byen, gav Odysseus sig tilkende for sin søn. Sammen lagde de en slagplan mod bejlerne. Han fik at vide, at Penelope næste dag skulle tage den bejler til ægte, der formåede at spænde Odysseus' bue, som han havde efterladt hjemme, da han i sin tid drog mod Troja. Odysseus begav sig nu til sit eget palads, men forklædt som tigger. Som en venlighed af Penelope overfor den stakkels

tigger, blev hans gamle amme sat til at vaske hans fødder og hun genkendte da sin herre på et ar over knæet, men lovede intet at røbe. Bejlerne forsøgte sig den ene efter den anden med buen, men ingen mægtede at spænde den. Den gamle tigger spurgte nu forsigtigt, om han måtte prøve, og trods bejlernes protest gav *Telemachos* ham lov. Let som en leg spændte Odysseus sin bue, og den første pil fløj mod den frækkeste bejler og traf ham i struben.

„Tværsigennem den buttede hals pilodden sig trængte brat til siden han segned, og bægeret faldt ham af hånden, da han blev ramt; af hans næse påstand udvælded det røde blod i en styrrende stråle, med foden han slog i det samme bordet omkuld foran sig, og spildt blev maden på gulvet.“

I den kamp, som nu begyndte, stod gudinden Athene sine yndlinge bi. Den ene bejler efter den anden faldt for Odysseus' pil og *Telemachos*' lanse. Efter blodbadet på bejlerne dræbte Odysseus de utro tjenestefolk. Retfærdigheden var sket fyldest.

Tilbage er den skønneste scene i Odysséen: genkendelsen mellem Odysseus og Penelope. Homer skildrer denne afslutning ganske i digtets eventyrstil. Odysseus havde ventet, at Penelope havde kastet sig i hans arme, når han fortalte, hvem han virkelig var. Men skønt Penelope er betaget af tanken om, at det er hendes mand, der står overfor hende, betvinger hun dog sit hjerte; så mange gange er hendes forventning blevet skuffet, hun tør ikke tro sine egne øjne, og listigt stiller hun den arme Odysseus på en prøve ved ligesom tilfældigt at omtale, at deres ægteseng er blevet flyttet. „Hvad for noget,“ bruser Odysseus op, „den, som jeg selv tømrede over en oliventræstub, og som ingen kunne flytte!“ Nu er Penelope sikker i sin sag – og Odysseus har fundet sin overmand i list! Med tårer i øjnene falder hun ham om halsen – mand og hustru er atter forenet.

Men da det kærlige par havde frydet sig sammen i elskov, morede de sig ved at tale om, hvad der var hændet dem begge.

Penelopeia fortalte den kval hun led i paladset –. Helten Odysseus fortalte såvel den kummer, han andre havde forvoldt, som den kval, han selv så tit havde fristet; alt blev fortalt; glad lytted hans viv, og ej ville sønnen dale på øjnene ned, før alt han havde berettet.“

Heroer

HERAKLES

Herakles' moder var *Alkmene*, en kongedatter fra Mykene, hvorfra hun havde måttet flygte til Theben sammen med sin mand, *Amfitryon*. Medens denne var på krigstogt i det fremmede, kom Zeus til Alkmene i skikkelse af hendes mand og tilbragte natten hos hende. Den næste dag kom imidlertid hendes rigtige mand, *Amfitryon*, hjem. Alkmene forstod da, hvem der havde været hos hende den første nat, men sagde intet. Myten fortæller, at Alkmene fødte tvillinger. Den første, der kom til verden, var Herakles og ham var Zeus fader til. Hans tvillingbroder, *Iphikles*, blev født dagen efter og ham er *Amfitryon* fader til. *Iphikles* bliver senere fader til *Iolaos*, som er Herakles' trofaste ledsager og står ham bi i alle hans eventyr.

Før Herakles kom til verden havde Zeus blandt de olympiske guder prælet med, at den søn, han ventede, skulle herske over alle mænd i sin slægt. Den skinsyge Hera holdt nu fødselsgudinden tilbage, således at en anden dreng i samme slægt, *Eurystheus*, der skulle blive konge i Mykene, kom først til verden. Men Zeus var bundet af sit ord, og Herakles måtte underkaste sig *Eurystheus*.

Eurystheus pålagde Herakles det ene arbejde efter det andet. Eftertiden samlede dem og beskrev dem som en serie på tolv eventyrlige prøver. Den første var at ombringe en mægtig løve, som var usårlig og ikke kunne dræbes med sværd eller pil. Herakles kvalte den i sine arme, flåede skindet af den dræbte løve og svøbte sig i det som en kappe og brugte dens hoved som hjælm.

En anden prøve var at rense den rige kong *Augias'* stald for gødning fra okser, som havde stået der i mange år. Herakles magede stalden ved at lede floden *Alfeios* igennem den. På tilbagevejen fra dette eventyr stiftede han i Olympia De olympiske Lege til ære for sin fader Zeus, og han indledte dem selv ved at vinde i alle idrætsgrene. Det er således ikke tilfældigt, at Herakles' eventyr er afbildet på Zeus-templets metoper i Olympia.

Under et andet af sine eventyr kom Herakles helt mod vest til *Okéanos* ved verdens ende og rejste her to søjler som tegn på, at her hørte det farbare hav op. Da han næste gang kom tilbage til samme egne var det for at hente *Hesperidernes guldæbler*. *Hesperiderne* var døtre af *Atlas*, der stod ved *Okéanos* og bar himmelhvælvingen på sine skuldre. Ved smigrende ord fik Herakles den stedkendte *Atlas* til at hente æblerne, medens Herakles holdt himmelhvælvingen så længe. *Atlas* vendte tilbage med æblerne og, da han igen så Herakles stå der og uden besvær bære den tunge byrde, fandt han, at det var en god idé at lade Herakles blive stående dér for fremtiden i hans sted. Herakles, der jo ikke havde noget valg, indvilligede, men bad blot om at få lov at hente en pude til at anbringe under nakken. *Atlas*, der forenede dumhed med godhed, fandt det ganske rimeligt og overtog himmelhvælvingen så længe. Herakles gik med æblerne og *Atlas* står der endnu.

Herakles' sidste prøve var at hente hunden *Kerberos* op fra underverdenen. Herakles greb uhyret med et kvælertag